

Beşeri Kalkınma, Sosyal Dışlanma Ve Yoksulluk İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme

Adnan ERDAL*

Dilek ÖZKAN**

ÖZ

Ekonomi literatüründe büyüme ve kalkınma kavramları birbiriyle karıştırılan kavramlar arasında yer almaktadır. Aynı anlama geldiği düşünülse de ekonomik kalkınma reel gelir artışına eşlik eden yapısal değişim ve dönüşümü ifade etmektedir. Ekonomik kalkınmanın en temel amaçlarından olan beşeri kalkınma ise bireylerin yaşam standartlarının yükseltilmesini ve yaşam kalitelerinin her açıdan iyileştirilmesini ifade etmektedir. Beşeri kalkınmaya önem veriyor olmak beşeri sermayenin öneminin farkına varıldığını da göstermektedir. Bu bağlamda beşeri kalkınmanın gerçekleştirilmesi hususunda yaşanacak olumsuzluklar bireylerin sahip oldukları yapabilirlik kapasitelerini kullanmaktan yoksun bırakılmalarına ve yoksulluğun artışına yol açabilecektir.

Amartya Sen, son yıllarda ekonomi literatürüne kalkınma konusuna ilişkin farklı bir bakış açısıyla yeni fikirler getirmiştir. Sen'e göre kalkınmaya ulaşabilmek ve sürdürülebilirliğini sağlayabilmek konusunda özgürlüklerin genişletilmesi bir amaç olmaktadır.

Bu çalışmada ekonomik ve beşeri kalkınma ile beşeri sermaye arasındaki ilişkiden hareketle sosyal dışlanma, yoksunluk ve yoksulluk kavramları kuramsal bir yaklaşımla ele alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Beşeri Kalkınma, Kapasite Yaklaşımı

JEL Sınıflandırması: O10,O15

Human Development, Social Exclusion And Poverty Relation

ABSTRACT

In the economic literature the concept of growth and development are intermingled. Even though it is thought to have the same meaning, economic development refers to concept that means structural change and transformation going with real income growth. The human development, one of the basic aims of economic development means that the life standards and qualities of individuals should be increased in every aspect. Taking cognizance of the human development shows that the importance of human capital is taken notice as well. In this sense, the difficulties to reach the human development can lead to deprive of using the capabilities of individuals and increase their poverty. In recent years, different perspectives on development have taken place through opinions of Amartya Sen on the economic literature. According to Sen, it is an objective to expand the freedoms in order to achieve development and ensure its sustainability.

In this study, the concepts of social exclusion, deprivation and poverty are tried to be handled with a theoretical approach based on the relationship between human development and human capital.

KeyWords: Development, Human Development, Capacity Approach

JEL Classification: O10, O15

* Dr. Öğretim Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Demirci MYO, adnanerdal@gmail.com

**Doktora Öğrencisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, dilek_ozkn@hotmail.com

(Makale Gönderim Tarihi: 09.01.2019 / Yayına Kabul Tarihi: 14.03.2019)

Doi Number: 10.18657/yonveek.510966

GİRİŞ

Büyüme ile kalkınma kavramları ekonomi literatüründe birbirleriyle ayrılmış gibi algılanan iki kavramdan biridir. Oysa büyüme, ekonomide kişi başına düşen milli gelirdeki reel artış anlamına gelmekteyken kalkınma kavramı ise daha çok niteliksel değişimleri yani ekonomik büyümenin de eşlik ettiği ekonomik, sosyal siyasal ve kültürel alanlarda meydana gelen yapısal değişim ve dönüşümü ifade etmek için kullanılmaktadır. Ekonomik kalkınma, büyümeyle de içeren ve büyümeden daha kapsamlı bir kavram olarak tanımlanmaktadır.

Beşeri kalkınma kavramı ise insanların gelir düzeylerindeki artışın da ötesinde sosyal yaşantılarının iyileştirilmesi ve yaşamlarının daha kaliteli hale getirilebilmesi adına ihtiyaç duyulan şartların oluşturulması anlamını taşımaktadır. Beşeri kalkınma, bireyin en temel hak ve özgürlüklerinden başlayarak, bireyleri daha üretken hale getirecek alternatifleri de kapsayan çok yönlü bir kavramdır. (Yumuşak, 2008: 34).

Beşeri sermaye, beşeri kalkınmanın sağlanabilmesi için gerekli olan unsuru oluşturmaktadır. Dolayısıyla bireyler temel ihtiyaçlarının yanı sıra seçme haklarına ve özgürlüklere de sahip olmaları gerekmektedir.

Bu anlamda Amartya Sen'in ortaya koymuş olduğu görüş, kapasite yaklaşımı ile ifade edilmektedir. Ayrıca kapasite yaklaşımı ve yapabilirlik beşeri kalkınmanın teorik temelini oluşturmaktadır (Çetin, 2005: 61).

Çalışma içerisinde de bu kavramlardan hareketle yapabilirlikten yoksun bırakılmanın yoksulluk ile ilişkisinin boyutu irdelenmeye çalışılacaktır.

I. KALKINMA KAVRAMI

İkinci Dünya Savaşı sonrası konjonktürde yaygın olarak kullanılmaya başlanılan kalkınma kavramı, aslında dönemin popüler ideolojilerinin(modernleşme teorisi, evrim teorisi, ilerleme ideolojisi gibi) bu koşullara uygun ifadesinden başka bir şey değildir (Ökten, 2007: 93). Bu çalışmada öncelikle kalkınma kavramına ilişkin bilgilerden hareketle büyüme ve kalkınma arasındaki ilişkiye yönelik bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

A. Kalkınma Kavramının Ortaya Çıkışı

Kalkınma kavramının tanımlanmasında da modernleşmenin, çağdaşlaşmanın, sanayileşmenin ve benzeri sosyal değişim ve dönüşümü belirten diğer kavramların tanımlanmasında olduğu gibi bir mutabakata varılamamıştır. Bunun temel nedeni toplumların değişime veya gelişime uğrama süreçlerinin birbirlerinden çok farklı dinamiklerden kaynaklanıyor oluşu yatmaktadır. Çünkü kalkınma kavramı, toplumların dönüşümünü etkileyen unsurların etkinlik gücüne göre biçim ve anlam kazanmakta ve toplumsal değişim ve dönüşümleri sebep ve sonuçlarıyla analiz eden sosyal bilimcilere göre kavrama değişik anlamlar yüklenebilmektedir(Yavilioğlu,2002: 60).

Adam Smith, sanayileşme sürecindeki İngiltere'nin ekonomik performansını kalkınma kavramıyla değil gelir düzeyindeki kayda değer artışla açıklamıştır. Bu bağlamda Smith, ekonomik kalkınmadan değil de İngiltere'nin gelir artışı ve genişlemeye yönelik iyileşmesinden bahsetmiştir. Gelir artışı ve ekonomik genişlemeye yönelik iyileşmeyi oluşturan unsurun kapital birikimi

olduğu *Ulusların Zenginliği* adlı eserinde yer almış ve bu birikimi de gelir düzeyi yüksek sınıflardaki tasarruf eğilimine bağlamıştır (Smith'den aktaran Yavilioğlu, 2002: 60).

Kalkınma ve ekonomik büyüme kavramları İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren ekonomik ve siyasi alanda en çok kullanılan kavramlar arasında yer almaya başlamıştır. Ekonomi tarihinde kapitalizmin krize girdiği dönem olarak da ifade edilen 1970 ve 1980'li yıllarda, bu kavramın yerine daha çok ekonomik ve siyasal alanda dengeyi esas alan “istikrar” kavramı yaygın olarak kullanılmaya başlamış; 1990'ların başından itibaren, bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişimin ve bilgi toplumunun oluşumuyla ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınmaya olan eğilimde yeniden bir canlanma meydana gelmiştir. Bununla beraber bu dönemde büyüme ve kalkınmanın sanayileşme döneminde olduğundan farklı bir biçimde gerçekleşebileceği ifade edilmiştir. (Karataş ve Çankaya, 2010: 31-32).

B. Büyüme Ve Kalkınma Kavramları Arasındaki İlişki

Ekonomik büyüme, bir ülkenin üretime dönük potansiyelini genişletmesi ve artırması için kullandığı araçlarla ilgili bir kavramdır. Ekonomik büyümenin tanımlayıcı ve tamamlayıcı niteliği olan unsurları bulunmakta olup bunlar(Yavilioğlu, 2002: 65);

- işgücünün kalitesi ve miktarı,
- reel sermayenin miktarı ve kalitesi,
- doğal kaynakların miktarı ve kalitesi,
- toplumun teknolojik seviyede gösterdiği başarı.

Ekonomik büyüme, bir ülkedeki mal ve hizmetlerin reel olarak artmasını ifade etmektedir. Toplam milli gelir açısından değerlendirildiğinde bu tanımlama yeterli görülmektedir. Ancak kişi başına düşen reel milli gelir artış oranı o ülkedeki nüfus artış oranının gerisinde ise bir büyümeden bahsedilemeyeceği gibi bir küçülme söz konusu olacaktır. Diğer bir ifadeyle ekonomik büyümeden bahsedebilmek için kişi başına düşen reel milli gelir artış oranının o ülkedeki nüfus artış oranından yüksek olması gerekecektir. Bu nedenle milli gelirdeki her artışı ekonomik büyüme olarak tanımlamak doğru olmayacaktır. Bir ülkedeki reel sektördeki genişleme yaygın büyümeyi, kişi başına düşen üretim artışı ise yoğun büyümeyi ifade etmektedir (Pınar, 2006: 161).

Ekonomik kalkınmanın ortaya çıkması aynı zamanda kişi başına düşen milli gelirden reel olarak meydana gelen bir artış anlamına da gelebilmektedir. Kişi başına düşen milli gelirin reel olarak artması ve bireyler arasında adil bir dağılım sağlanması durumunda bireylerin hayat standardında ve yaşam kalitelerinde iyileşme gerçekleşebilecektir. Dolayısıyla milli gelirin gittikçe artan bir kısmı yatırımlara kanalize edilebilecek ve bu da sermaye birikiminde artışı meydana getirebilecektir (Türk, 2007: 236). Dolayısıyla ekonomik kalkınma kavramı gelir artışı ile birlikte ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapıda değişimi ve ülke refahını artıracak dönüşümleri ifade etmektedir(Pınar, 2006: 162).

Büyüme ve kalkınma kavramları mukayeseli olarak ele alındığında büyüme kavramının öne çıkan en önemli niteliğinin üretim hacminde meydana gelen ölçülebilen bir artışın karşılığı olmaktadır. Ekonomik kalkınma kavramı

için ise kalitatif yani ölçülemeyen değişme anlamı taşıdığı söylenebilir. Kısacası büyüme basit bir artış süreci iken kalkınma yapısal bir değişme sürecini ifade etmektedir. Yapısal değişme ise her iki kavramın arasındaki farkı ortaya koymak üzere ara kategori olarak ortaya çıkmıştır.

Günümüzde kalkınma kavramı toplumu var eden bütün kurumlardaki olumlu anlamda değişim ve dönüşümü de kapsayan bir kavram haline gelmiştir. Yoksulluğun minimize edilmesi ya da tamamen ortadan kaldırılması, gıda, konut, tedavi ve güvenlik gibi en temel ihtiyaçların giderilmesi, insanlık onurunun gerektirdiği maksimum hassasiyetin gösterilmesi, bireylerin yaşam standardının artırılması ve sosyal olarak alternatiflerin çoğaltılması kalkınmanın ilk amaçları arasında yer almaktadır (Karataş ve Çankaya, 2010: 33). Ekonomik büyümenin meydana getirdiği sonuçların tüm topluma yansması toplumsal kalkınmayı sağlarken; her bir bireye yansması ise beşeri kalkınmayı meydana getirmektedir (Kunduracı, 2010: 60).

II.BEŞERİ KAPASİTE VE YAPABİLİRLİKLER

Bireylerin yapabilirlik kapasitelerinin açıklanabilmesi için öncelikle beşeri sermaye kavramının neyi ifade ettiğine değinmek gerekmektedir.

Beşeri sermaye, ekonomik uğraşlarla alakalı olarak bireylerde oluşan donanım kısacası insanın üretken olarak ortaya koyabileceği tüm nitelikleri kapsamaktadır. Bazı yaklaşımlara göre beşeri sermaye bireysel donanımların toplamından meydana gelmekte ve bilgi ve beceri ile yoğrulmuş bir donanım gerektirmektedir (Özyakışır, 2011: 52-53).

Beşeri kalkınmanın teorik temelini yetenekler yaklaşımına dayandığını ileri süren görüşe göre, kalkınma analizinin bir yönünü bireylerin temel ihtiyaçlarından gelir, eğitim ve sağlıkla ilgili beşeri yeteneklerden, fırsatlar ve davranışlar olgusuna doğru dönüştürmeye başlamıştır (Amartya Sen'den aktaran Çetin, 2005: 61). Amartya Sen, ekonomik karar birimlerinin tercihlerini faydayı esas alan maksimizasyon yöntemleri ile değil ama daha geniş çerçevede kapasiteyi esas alan analiz yöntemiyle saptanmasının gerekli olduğunu ileri sürmektedir. Bunun için de ele alınan kalkınmanın ahlaki yönü, insanın evrensel gereksinimlerinin belirlenmesi ve bunların tedarikini sağlayacak kapasitenin geliştirilmesini içermektedir.

Kapasite, en yaygın ifadeyle bir işin üstesinden gelebilme becerisine sahip olmayı ifade etmektedir. Kapasitenin sınırlarının belirleyicisi ise okuyabilme konuşabilme, bisiklete binme, hareket edebilme gibi çok sayıda yeteneğin bir kişideki varlığının bulunması olarak kabul edilmektedir(Şeker, 2009: 261-262).

Yapabilirlik ise beslenme, barınma, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaç ve imkanlardan mahrum kalmama konusunda her insanın göstereceği çabaları ve bu imkanlar ulaşma konusundaki yeteneği ifade etmektedir (Buğra, 2005: 8). Bir kişinin yapabilirlik potansiyeli, o kişinin ulaşmasının mümkün olduğu farklı fonksiyon bileşimlerini ifade etmektedir. Bu durumda yapabilirlik, özgürlüğün farklı bir türü olarak ifade edilebilir. Kişinin hayat algısına, eğitimine,

bilgi bıkırımı ve tecrübesine uygun olan hayatı sürdürüebilme, kendine özgü tercihlerde bulunabilme özgürlüğünü ifade etmektedir (Yuncu, 2005: 7).

Aynı ekonomik güce sahip bireylerin fayda fonksiyonları birbirinden farklıdır. Reel gelirle temin edilecek olan malların niteliklerine bakılarak kişilerin elde ettiği ya da edeceği doyum hakkında doğru bilgiye ulaşmak zor olmaktadır. Benzer mal grubuna sahip olunsa bile bireylerin kendine özgü durumları nedeniyle ortaya çıkan fayda düzeyinde önemli değişimlerin görülmesi mümkün olmaktadır (Şeker, 2009: 267). Sen'e göre bu farklılıkların birçok kaynağı bulunmaktadır. Bunlar; kişisel heterojenlikler, çevresel farklılıklar, sosyal iklimdeki çeşitlilikler, ilişkisel perspektiflerdeki farklılıklar, aile içindeki dağılım olarak sıralanmaktadır (Comim, 2001: 6).

III. YAPABİLİRLİKLERDEN YOKSUNLUK VE YOKSULLUK İLİŞKİSİ

Yapabilirlikten yoksunluk, yoksulluğun anlaşılmasında ortaya konulmuş olan yeni bir çerçeveyi de oluşturmaktadır (Yuncu, 2005: 5).

Kapasite yaklaşımı Ortodoks refah yaklaşımlarının varsayımsal dışlamalarını, güncel yaşama dikkat çekerek elimine etmeyi hedeflemektedir. Bireylerin özgürlüklerini arttırmayan, belirli bir yer ve zaman aralığında bireylere toplum içine çıkma imkânı sunmayan durumlarda gelirin fonksiyonelliğinin sorgulanması gerekmektedir. Kapasitelerin mutlak yoksulluğu tamamen elimine etmek üzere yaygınlaştırılması ve buna koşut olarak geleneksel gelir yoksulluğu yaklaşımı ile birlikte kapasite yoksunluğunun da ele alınması gerekmektedir (Şeker, 2009: 268).

İnsel'e göre Amartya Sen faydayı, refah yerine bireyin eylem kapasitesi olarak tanımlamaktadır. Bu şekilde tanımlanan fayda, tercih ve özgürlük kavramları içinde ifade edilen problem durumuna yaklaşmaktadır (İnsel, 2000: 15)

Özgürlük, kişinin kıymet atfettiği ve bu düşüncesinde kendine göre nedenleri olduğu bir yaşam biçimine ulaşabilme imkânlarının genişlemesini ifade etmektedir. Bu anlamda kalkınmanın temel hedefini özgürlükler oluşturmaktadır (İnsel, 2000: 15).

Özgürlük bireylerin yeteneksel gelişimi ile yakından ilişkili olmaktadır. Başka bir ifade ile yetenek, insanın imkânları ve gücü nispetinde, kendi tercihi ile belirleyeceği ölçü ve biçimlerde kullanabilme durumunu ifade etmektedir. Dolayısıyla Sen'in yetenek yaklaşımına göre bireysel refaktan söz edebilmek için bireyin tatmin edici bir uğraşı ve mesleği yani yaşama geçirebileceklerini yapabilmesi ile imkânlarına ulaşabilmesi gibi bireysel etkinliklerin geliştirilmesine, bireyin alternatifler arasında özgürce seçim yapabilmesine bağlı bulunmaktadır. Sen'e göre bir insanın yeteneği kendisinin özgür iradesiyle belirlediği tercih ve işlevlerin bileşiminden oluşmaktadır (Çakmak, 2006: 126-127).

Kapasite yaklaşımına göre yoksulluk, alışlagelmiş değerlendirmelerin esas aldığı reel gelirden daha çok kapasite yoksunluğuna (mahrumiyet) bağlı bulunmaktadır. Gelir düzeyi yoksulluğun tek belirleyicisi olamamaktadır. Bölgesel farklılıklar ve topluluklardaki farklı kapasiteler hem gelirin

işlevselleştirilmesi ve faydaya dönüşmesini etkilerken hem de sahip olunan gelirin kapasite artırıcı etkisini de belirlemektedir (Şeker, 2009: 272-273).

IV. YAPABİLİRLİKLERDEN YOKSUNLUK, SOSYAL DIŞLANMA VE YOKSULLUK

Beslenmeden barınmaya, eğitimden sağlığa, sosyal güvenlikle birçok alandaki özgürlüklere kadar geniş bir yelpazede mahrumiyet yaşamak yoksulluğa işaret etmektedir. Tüm bunların yanı sıra yoksulluk, aynı zamanda bireyin toplum içerisinde özgürce yer alabilmesine engel olan ve diğer bireylerle eşit haklara sahip olamadığı bir resmi tasvir etmektedir. Her dünya görüşünün yoksulluğa farklı yaklaşımı yoksulluğun tanımının yapılması konusunda uzlaşma sağlanmasını zorlaştırmaktadır (Gündoğan, 2008: 42-43).

Yoksulluk için genel bir tanım yapılması gerekirse bir toplumun ya da onun belli bir bölümünün minimal yaşam düzeyini sürdürebilmek için sadece en temel ve en basit ihtiyaç maddelerini ancak karşılayabilme olgusudur. Dünya Bankası yoksulluğa daha çok ekonomik değerlendirmelerle yaklaşmakta; Sen ise yoksulluğu belirli bir asgari kabiliyeti devam ettirme konusunda yaşanan mahrumiyet şeklinde tanımlamaktadır (Uzun, 2003: 156).

Kısacası yoksulluk, iş hayatı ile ilgili eğitim, sağlık, temel altyapı hizmetlerine ulaşamamaya ilgili bazen de yoksul insanı etkileyen öznel, siyasal ve kültürel şartlarla alakalı bir durum olarak tanımlanabilmektedir. Yapabilirlik yaklaşımı, yoksulluk ve sosyal haklar ilişkisine eşit hakların eşit yapılabilirlikler getirmediği yönünde bir boyut kazandırmaktadır. Örneğin fiziksel dezavantaja sahip bireyler topluma eşit bireyler olarak katılabilmeleri için sağlıklı bireylere tanınan hakların ötesinde onların özel durumlarını kayda alan toplumsal destek mekanizmalarının oluşturulması gerekmektedir (Buğra, 2005: 4).

Dışlanma kavramı, birey ve toplum arasındaki insani ilişki ve hassasiyetlerin azalması veya tamamen ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Başlangıçta sosyal dışlanma, ekonomik kaynaklara ulaşmada gülcük çeken fiziki ve zihni özürlü olanlarla, yaşlılar, suçlular gibi kent yaşantısının normlarına uymayanlar, ya da bu yaşam tarzı dışında kalanlar için kullanılmış; toplumun tümünü etkilemeyen marjinal bir olay olarak görülmüştür (Yuncu, 2005: 11).

Birey siyasi, ekonomik ve sosyal haklarını kullanamaz hale geldiğinde toplum ile bağlantısını yitirmekte ve sosyal dışlanma tehdidi ile karşılaşmaktadır. Dolayısıyla sosyal dışlanma kavramı bir vatandaşlık sorunu olarak ortaya çıkmaktadır (Ekim, 2007: 81). Bunlara ek olarak maddi yetersizlik, eğitim yetersizliği, yaşlılık, cinsiyet, sosyal güvence yokluğu gibi nedenlerle bireyler sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedir.

Sosyal dışlanma yoksulluğa neden olabileceği gibi yoksulluğun da sosyal dışlanmaya neden olması mümkün olabilmektedir. Bir takım destek mekanizmalarının varlığı sayesinde, yoksulluk sınırının altında olmalarına rağmen fiziksel kaynaklara erişimde ve emek piyasasına katılmada zorluk çekmeden insanlık onuruna yaraşır bir hayat sürdüren kişilerin olması mümkündür. Yine yoksul olan bireylerin de etkili ve işlevsel olan sosyal ağlar sayesinde kendilerini içinde buldukları toplumun bir bileşeni olarak görmeleri

mümkündür. Ancak bu olumlu durumlar yaygın değil istisnai uygulama olarak görülmektedir. Bu olumluluğun yaygınlık kazanması toplumda oluşan refahın adil dağılımı ile daha mümkün olabilecektir. Bu nedenle bir toplumda oluşan refahın adil bir şekilde dağıtılamaması yoksulluğa zemin hazırlamakta ve diğer refah problemleri ile yoksulluk arasındaki ilişkinin belirlenmesi oldukça zorlaşmaktadır(Şahin, 2010: 76)

Ekonomik büyümenin, bireysel bir sorun olarak görülen yoksulluğun ortadan kaldırılmasında veya minimize edilmesinde oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden temel ihtiyaçlar yaklaşımında, temel insani ihtiyaçları kapsayan asgari tüketim düzeyi ile ilgili olarak tanımlanan temel ihtiyaçlara gelir yetersizliği nedeniyle ulaşamayanlar yoksul olarak tanımlanmaktadır. Yoksullukta temel ihtiyaçlardan mahrumiyet en temel vurgu iken bu kaynaklara ulaşabilme imkânından dışlanma sürecinde sosyal dışlanmaya işaret etmektedir. Öte yandan yoksullukla ilgili analizler eğitimle, iş piyasasıyla, cinsiyetle ve oturulan yerin özellikleri gibi konularla ilgili olmaya başlayınca yoksulluk ve sosyal dışlanma birbirlerine yakın bir kavramlar haline gelmiştir (Şahin, 2010: 77).

Sosyal dışlanma kavramı ayrıntılı olarak tanımlandığında yoksulluk kavramına yakın olmaktadır. Bu kavram ekonomik, sosyal ve bir dereceye kadar siyasi yönleri de içerecek şekilde zamanla gelişmiştir. Sen, yoksulluğa ekonomik nedenleri de aşan kapsamlı bir yaklaşım geliştirmiştir. Amartya Sen'in teorisinin temelinde bireyin değerli gördüğü işlevselliklere ulaşma fırsatlarını ifade eden bireysel yetenekler düşüncesi yer almaktadır (Amartya Sen'den aktaran Bhalla ve Lapayse, 1997: 416).

Yoksulluk ve dışlanma her ne kadar sadece mali bir vakıa olmasa da kaynağında işsizlik unsurunun yer alması sorunun mali yönünü ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle kişilerin ekonomik durumlarını iyileştirecek asgari yaşam standartlarına ulaşmalarının sağlanabilmesi gerekmektedir. Toplumdan dışlanmamanın ön koşulu asgari düzeyde ekonomik ve mali imkânlarla sahip olmaktır (Balcı, 2010: 44).

SONUÇ

Üretken bir varlık olarak insanın sahip olduğu yetenekler, önüne sunulan işlerin üstesinden gelebilirliği bir başka ifade ile yapabilirlik kapasitelerini göstermektedir. Bireyin mevcut kapasitesini verimli bir şekilde değerlendirecek imkânların sunulmaması ekonomik büyümeyi dolayısıyla ekonomik büyüme olmadan sağlanamayacak olan ekonomik kalkınmayı olumsuz etkileyecektir. Beşeri sermaye ekonomi, üretkenlik gibi unsurlar açısından oldukça önem arz eden bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda ekonominin her alanında insan gücünden yeterli ve bununla birlikte etkin bir şekilde yararlanmaması büyüme olgusunun geride kalmasına sebebiyet verebilecek düzeyde etkili olabilmektedir. Diğer bir ifade ile ekonomik büyümeyle sağlanan sonuçlar nasıl ki tüm toplumun kalkınmasına etki ediyorsa toplum içerisinde yer alan her bir bireye de beşeri kalkınma açısından etki etmektedir.

Ekonomik büyümeyle elde edilen refah artışının, ülkede yaşayan tüm bireylere sosyal ve ekonomik fırsat eşitliklerini de içerecek şekilde sunabilmesi gereklidir. Bunun sağlanabilmesi, gelirin adil dağılımına bağlı olmaktadır. Bireylerin ülkenin her noktasında ekonomik anlamda fırsat eşitliğine sahip olması ve buna eşlik edecek olan sosyal koşullardaki iyileşme sosyal dışlanma konularını da en aza indirgenmesine imkân sağlayabilecektir. Bireylere asgari yaşam düzeyini sürdürebilmek için gıda, giyim ve barınma gibi sadece en temel ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini sağlayacak imkânların sunulabilmesi gerekli görülmektedir.

Toplumu oluşturan ve dezavantajlı gruplar içerisinde bulunan her bireye insanlık onurunun gerektirdiği asgari yaşam koşulları sağlanmak suretiyle bireylerde dışlanmışlık hissini uyanmasının önüne geçilebilir. Sosyal olarak dışlanmışlık hissini yoksulluk olgusuyla genellikle gün yüzüne çıkıldığı görülmektedir. Doğrudan bununla bağdaştırılmasa bile bireyler, içinde buldukları ekonomik koşulların yetersizliğinin kaçınılmaz olarak bu duruma yani dışlanmışlığa yol açtığını düşünebilmektedir.

Sonuç itibarıyla ekonomik büyüme ile elde edilen refah artışının toplumu oluşturan bireyler arasında dengeli ve adil bir şekilde dağılımı beşeri kalkınmaya ve dolayısıyla beşeri sermayenin niteliğine olumlu katkı sağlayacaktır. Beşeri sermayenin niteliğinde meydana gelen iyileşme sadece yoksulluk ve sosyal dışlanmanın minimize edilmesi sonucunu değil aynı zamanda ekonominin genel üretim kapasitesine de olumlu etkiyi beraberinde getirecektir.

KAYNAKÇA

- Bhalla, A., & Lapayre, F. (1997). Social Exclusion: Towards An Analytical And Operational Framework. *Development And Change* (28), 413-433.
- Buğra, A. (2005). Yoksulluk Ve Sosyal Haklar. *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu*. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- Comm, F. (June 2001). Operationalizing Sen's Capability Approach. *Conference Justice And Poverty: Examining Sen's Capability Approach*, (S. 1-16).
- Bhalla, A., & Lapayre, F. (1997). Social Exclusion: Towards An Analytical And Operational Framework. *Development And Change* (28), 413-433.
- Buğra, A. (2005). Yoksulluk Ve Sosyal Haklar. *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu*. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi.
- Comm, F. (June 2001). Operationalizing Sen's Capability Approach. *Conference Justice And Poverty: Examining Sen's Capability Approach*, (S. 1-16).
- Çetin, M. (2005). Türkiye'de Beşeri Kalkınma: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 19 (2), 59-73.
- Ekim, B. (2007, Haziran). Sosyal Dışlanma İle Mücadelede Hak Temelli Yaklaşım: Avrupa Yoksulluk İle Mücadele Ağı. *Tes-İş Dergisi*.
- Gökçeoğlu Balcı, Ş. (2010). Yoksulluk Ve Dayanışmayla Mücadelede Fransız Hukukundan Bir Örnek: Tutunma Geliri. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* (42).
- Gündoğan, N. (2008, Ocak- Şubat). Türkiye'de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele. *Aso(Ankara Sanayi Odası) Dergisi*.
- İnsel, A. (2000). Özgürlük Etiği Karşısında İktisat Kuramı: Amartya Sen'in Etik İktisat Önerisi. *Toplum Ve Bilim Dergisi* (86), 7-21.
- Karaçay Çakmak, H. (2006). Kalkınma İktisadında Temel İhtiyaçlar Etiği Yaklaşımı. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* (34), 123-135.

- Karataş, M., & Çankaya, E. (2010/2). İktisadi Kalkınma Sürecinde Beşeri Sermayeye İlişkin Bir İnceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (3), 29-55.
- Kunduracı, N. F. (2010). *Yoksullukla Mücadele - Beşeri Sermaye İlişkisi*. T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Yayınlanmış Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi.
- Ökten, Ş. (2007). Gelişme Ve Demokrasi: Kalkınmayla Demokratikleşme Ya Da Kalkınmanın Demokratikleştirilmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2).
- Özyakışır, D. (2011). Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü: Teorik Bir Değerlendirme. *Girişimcilik Ve Kalkınma Dergisi*, 6 (1).
- Pınar, A. (2006). *Maliye Politikası (Teori Ve Uygulama)*. Ankara: Naturel Yayıncılık.
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle Kalkınma*. (Y. Alogan, Çev.) Ayrıntı Yayınları.
- Şahin, T. (2010/1). Sosyal Dışlanma Ve Yoksulluk İlişkisi. *Yardım Ve Dayanışma Dergisi*, 1 (2).
- Şeker, F. (2009). Amartya Sen'in Kapasite Yaklaşımı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (32), 259-280.
- Türk, İ. (2007). *Maliye Politikası Amaçlar-Araçlar Ve Çağdaş Bütçe Teorileri*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Uzun, A. M. (2003). Yoksulluk Olgusu Ve Dünya Bankası. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 4 (2), 155-173.
- Yavilioğlu, C. (2002). Kalkınmanın Anabilimsel Tarihi Ve Kavramsal Kökenleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 3 (1), 59-77.
- Yumuşak, İ. G. (2008). Beşeri Sermayenin İktisadi Önemi Ve Türkiye'nin Beşeri Sermaye Modeli. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* (55), 1-48.
- Yuncu, D. L. (2005). *İki Yoksulluk Yaklaşımı: A. Sen'in Yapabilirlikten Yoksunluk Teorisi Ve Toplumsal Dışlanma Çerçevesinin Karşılaştırılması*. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu.

SUMMARY

In the economic literature the concept of growth and development are intermingle. Even though it is thought to have the same meaning, economic development refers to concept that contains within itself structural alteration. Taking cognizance of the human development shows that the importance of human capital is not denied. In this sense, right to choose which is necessary to provide for the human development and use of deprivation of capacity they have to use the capabilities of individuals reveal their link poverty. In recent years, different perspectives on development have taken place through opinions of Amartya Sen on the economic literature. According to Sen, it is an objective to expand the freedoms in order to achieve development and ensure its sustainability.

The abilities of human being as a productive organism shows that their capacities of abilities. In this sense, if individuals can not enable to evaluate their possessed of characteristic and effectiveness, economic growth and the development will be affected negatively. Human capital has a very important factor in terms of such as economy and productivity. Insufficiently and effecttively utilization of the manpower in all areas of the economy, it can be caused to negative effects on growth. In otherwords, the results of economic growth provide for the development of the whole socitey, it ensures the human development of every individual with in the society.

An increase of welfare throught the economic growth should be offer an opportunity to all individuals living in the country. But, it depends on fair

distribution of income. The social exclusion will be minimized with regard to economic equality of opportunities and throughly the improvement in social conditions. It is considered necessary to provide opportunity for the people minimum subsistence level and meet basic needs such as food, clothing and housing.

Although there are opportunities in the society to provide the minimum level of living for each individual, social conditions may not be the same for everyone at any time. People just feel rejected. So this feelings get under control by the minimum subsistence level to everyone. Generally the feeling of social exclusion is related to poverty.

As a result, the fair distribution of the increase of welfare through the economic growth among the people will be contribute to positively human development and human capital. On the otherhand, the improvement in the quality of human capital will be minimized of poverty and social exclusion; contribute to general production capacities positively.